

Mitt Lyriska Husapotek – Ulla Olin

Att tala för alla, att tala för sig själv

Ulla Olin skriver som ingen annan. Vad betyder det? Att jag genast känner igen det hon skrivit och att jag sätter värde på det. Att jag går till mitt lyriska husapotek och tar fram hennes böcker. Fast de är välbekanta känner jag dem lika friskt som första gången. Till exempel en bok som »Vintertvätt« från 1986 – hennes nionde, ty hon debuterade redan år 1939. Där står dikten »Den besatta«: *Kvinnan är inte klok, hon är besatt Vem kan hjälpa att hon blev överkörd i sin ungdom och sedan dess är tvungen att bära järnkorsett*

Hon har börjat måla, måla porträtt Vem var det som kallade dem missfall?

Men hon har fortsatt att måla som en kvinna fortsätter att föda när hon gång på gång befruktas

Hon målar sig själv, sina vackra bröst sin låsta underkropp i de hårda korsettbanden

Kvinnan är inte klok, hon är besatt Hon byter ut sitt liv och målar målar

Det är om den mexikanska målaren Frida Kahlo och hennes öde att bli trafikskadad som dikten handlar.

Mer än tio år efter att Ulla Olin skrev dikten hände det att hon själv, nu till åren och på väg över en gata i Nässjö, blev överkörd på ett övergångsställe av en bilist, som höll för hög hastighet och inte väjde för henne. Båda benen blev brutna, hon fick tre frakturer i bäckenet och ännu fem år efter olyckan bär hon på sviterna. Hon har tvingats flytta från lägenheten i Nässjö till en annan stad.

Ett sakligt sätt att se på livet och händelserna och att vilja börja på något nytt är karakteristiskt för Ulla Olin. Ja, visst, allt är som det är – »vem kan hjälpa att hon blev överkörd« heter det i dikten. Kvinnan i dikten kan måla. Författaren kan skriva, kvinnan i dikten »byter ut sitt liv och målar, målar«, poeten skriver för att hålla humöret uppe och försöka bli frisk.

Flera år före olyckan blev hennes make Nils G sjuk och hans sjukdom präglar deras gemensamma liv under mer än fyrtio år tillsammans:

Du med dina överkänsliga lungor, med en hjärtats förtvivlan vänd till glädje, jag blev din respirator, ingen visste varför du rörde dig så lätt mellan husen –

Ja, hon känner sig som hans »respirator« den sista svåra tiden innan det obönhörliga slutet kom. Det är vardagens enkelheter som gör det möjligt att klara av sorgen och saknaden.

Just »enkelheter« – så heter en annan dikt i »Inte nu men nu«, 1989, och nu började hennes läsande publik att växa; boken kom i två upplagor med sitt tredje tusende exemplar på det lilla förlaget Settern i den skånska orten Örkellunga:

En lada full med luft sval och halvmörk Bara lite sipprar ut genom springor i bräddväggarna Sommarn pressar på utifrån lungorna blir varma som ventiltgummi

Foto: CATO LEIN

Ulla Olin fotograferad i samband med utgivningen av boken »Dröm om viktlöshet« 1998.

Ulla Olin är född i Finland 1920, Esbo i Nyland är hennes barndomsbygd, hennes far var jordbrukare. När hon var åtta år togs hon om hand av en släkting för att gå i skola i Helsingfors som också blev hennes studiestad under krigsåren. Hon läste vid universitetet till en fil mag med nordiska språk, litteraturhistoria och sociologi och senare i Lund också drama-teater-film. Ulla var anställd på Holger Schildts förlag i Helsingfors under två år.

Hon träffade sin blivande make Nils G Nilson och flyttade 1949 till Sverige och blev liksom han lärare, han vid samrealskolan i Nässjö och hon vid Sörängens folkhögskola i samma stad. Hon arbetade i närmare fyrtio år vid folkhögskolan fram till sin pensionering. Maken blev rektor vid folkhögskolan 1967 och hon rektorsfru med många förpliktelser. De fick tre barn. Efter makens bortgång 1988 betyder barnen mycket för henne och de finns i hennes dikter:

*Liksom bin i dåligt väder lever
av honungen de samlat in i sol
så lever jag nu
I dag har jag klistrat upp foton
du tog under dina två sista
år på jorden*

*Hela kavalkaden av barnbarn
Varför så många bilder?
Du ville visa att du hade sett dem
ständigt sett dem
så som man ser dem man älskar
»Eftervärme«*

Ett större bokförlag än det i Örkel-
lunga, Bonniers Alba i Stockholm,
hade nu upptäckt henne och gav ut »Ef-
tervärme« 1990. Den fick också en
andra upplaga, något som är ovanligt
för lyrik. Det finns i svensk poesi en
svårutrotad föreställning om att dikter
som skrivs idag skall vara svårbegripli-
ga. Tecknaren i veckotidningarna Vi
och Röster i Radio, Mats Erik Molan-
der (MEM) hade på 1950-talet en gub-
be som uttrycker sig så här oförblom-
merat: »Jag har visst förlorat stinet.
Min förra diktsamling såldes i mer än
tre hundra exemplar!«

Jag jobbade själv vid den tiden på
Röster i Radio och fick teckningen av
honom och har den på väggen hemma
för begrundan. Poeten är stolt över sin
exklusiva läggning. Det är både pate-
tiskt och onödigt. Ulla Olin vet bättre.
Hon skriver för många emedan det hon
skriver om är av stort och allmängiltigt
intresse. I »Eftervärme« skriver hon om
sin make efter hans död:

*Du förser mig inte med någon tvätt
längre*

*När jag tvättar kör jag med halvfylld
maskin, också på den punkten
innebär din död ett slöseri*

På den punkten ... Nej, inga stora ord
om saknad. Hon skriver i en annan dikt
att hon »sitter med fötterna i såpatten,
jag som ännu skall gå några steg på jor-
den ...« Det är lätt buret och lätt skrivet
men inte lätt tänkt, nej man måste både
in i plågan och ut till något lika illa för
att kunna bli lite klar och lugn, det är
bara så ...

Hon hittar orden och stämningsläget
som hjälper en annan människa som
också sitter med fötterna i såpatten för
att mjuka upp dem och kunna röra sig
lättare. Saknaden får enkla ord när ett
halvår har gått sedan hon blev ensam i
sovrummet:

*Hur många gånger har jag inte tänt
och släckt i natt utan att kunna somna*

*utan att kunna fatta den vanmakt
som varken släcker eller tänder*

*utan att fatta att du ingenting ser
hur ofta jag än tänder lampan*

När man är sjuk och ropar efter dok-
torn: visst hjälper det att skriva. Jag
samlade själv ihop ett urval av mina
dikter under femtio års skrivande och
gav ut dem under titeln »Visst hjälper
det«. När man mår dåligt och när man
mår bra och vill ha bekräftat att det är
så, svart på vitt, då hjälper det att skri-
va, eller om man inte kan göra det, gå
till det lyriska husapoteket och ta fram
t ex Ullas Olins dikt i boken »De levan-
des mod« från 1972, »Varför poesi?«:
Varför poesi?

Varför potatis?

*Det ena måste du ha ur dig
det andra i dig, jag tror
på ordens roll i ämnesomsättningen
Men varför poetiska
när det är så mycket större
efterfrågan på potatiska?*

*Man måste hållas vid
sitt modersmål eller fadersmål
helt enkelt det som känns
som ett mål i munnen
Jag kan inte sälja min tunga
jag kan inte välja mitt språk
Det låter som vanmakt
Men jag har vant mig*

Dikten står också i det urval som hon
gav ut 1989 (Ulla Olin: »Valda dikter
1939–1989«) som har ett förord av
Lennart Sjögren. Han skriver att hon
ser, som hon skriver »vad man behöver
se«. »Hon har en förmåga att vänta ut
tiden tills det rätta ögonblicket är inne
och dikten finner sin giltiga form. Rilke
skriver att poesi inte som folk ofta tror
är känslor – dem har man tidigt nog –
utan erfarenhet.«

Erfarenhet hade hon samlat och vär-
derat under alla både tysta och produk-
tiva år. Styrkan i hennes lyrik ligger i
att hon uppfyller orden som hennes
ojämförliche landsman och säkerligen
också inspiratör Gunnar Björling for-
mulerade så (i vad som blev hans sista
tidningsinsändare 1951): Att tala för
alla, att tala för sig. Erkännandet från
kritiken kom ganska sent, egentligen
först under 1980- och framför allt un-
der 90-talet, då dansken Poul Borum
upptäckte henne och i en av sina
årskrönikor i Aftonbladet, där han läste
allt som kom ut på svenska och gav sitt
stränga omdöme. Om Ulla Olin skrev
han 1995, när »Försök till testament«
hade kommit och menade att de bästa
»låt oss säga åtta nio dikterna i varje
bok är underbara och visar hur lysande
enkelt det är möjligt att tala om det vä-
sentligaste utan att nånsin förenkla och
banalisera«.

Hon har både den klara distansen
och den intima närvaron i dikten »I
sjukhuskorridoren« i hennes hittills se-
naste bok »Dröm om viktlöshet«, Bon-
niers 1999, med sviterna efter trafiko-
lyckan 1995:

I korridoren körs en städvagn

*De lagom sjuka suckar när den vänder
Bara de riktigt illa därän gör inget
försök att resa sig mer den dagen*

*Tills en systerröst kommer och överta-
lar:*

*stig försiktigt upp, du undviker
blodproppar genom att själv gå några
steg fram till toaletten med all hjälp*

*Och människan låter sig övertalas
och lugnas av såplukten, nästan hemma
känner hon sig och tänker: för att orka
dö måste man vara frisk*

*Hon odlar sina minnen av friskhet
som champonjoner i källarmörkret
Ska de växa tillräckligt fort för att låta
sig skördas medan tid är?*

Jovisst hjälper det att odla sina min-
nen av friskheten. Ulla Olin har visat
det i sina böcker där hon talar för alla
och framför allt för sig. Hon är fylld
80 år och har ofta en ung flickas tankar.
Men det viktiga är att det är friskheten
hos en ung människa hon minns – som i
sjukhusdikten – och bevarar. Poesin
håller fönster och dörrar öppna mot en
människas åldrar, det vädras och det
stängs, det är liv och lust och död och
olust. Allt finns kvar som det gör på
den vind där om vintern tvätten häng-
des och frös innan den torkade, och »i
kök och matsal tinade flaken till lakan
och klädesplagg. Vi njöt alla av deras
friskhet utan att tala om den« (i dikt-
samlingen »Vintertvätt«).

Ulla Olins friskhet bör man tala om.
Och läsa och förundras, ty hon skriver
som jag påstod i krönikans början och
slog därmed an tonen, som ingen an-
nan.

Nästan alla hennes 1990-talsböcker
finns också som talböcker för synska-
dade.

KRÖNIKÖR: Carl Magnus von Seth